

תאריך עדכון: 07.06.2021

שם מחלקה: תלמוד

שם ומספר הקורס: התפתחות ההלכה – שבת ושמיטה

09-077-01

שם הקורס באנגלית: The Development of the Halakhah: The Laws of
Shabbat and Shemita

שם המרצה: ד"ר חיים בורגנסקי

סוג הקורס: הרצאה

היקף שעות: 2 ש"ש

סמסטר: שנתי

שנת לימודים: תשפ"ב

אתר הקורס באינטרנט: lemida.biu.ac.il

א. מטרות הקורס ותוצרי למידה:

מטרת הקורס:

הקורס ייתן מבוא נרחב למחקר התפתחות ההלכה, תוך עמידה על הרבדים הבסיסיים של התפתחות זו ועל גורמיה של ההתפתחות, בדגש על סוגיות העוסקות בשבת ובשמיטה.

תוצרי למידה:

הסטודנט יכיר את הגישה המחקרית לנושא התפתחות ההלכה.
הסטודנט יכיר את השכבות הבסיסיות של ההלכה, ואת הגורמים העיקריים לשינויים בה.
הסטודנט יכיר את תהליך ההתפתחות של מספר סוגיות מהלכות שבת.
הסטודנט יכיר את תהליך ההתפתחות של מספר סוגיות מהלכות שמיטה.

ב. תוכן הקורס:

רציונל, נושאים:

הקורס יתאר את תחום המחקר של התפתחות ההלכה. לשם כך הקורס יעסוק במופעים שונים של ההלכה לאורך ההיסטוריה. הקורס ישרטט סוגיות שונות בהלכות שבת ושמיטה, ויתאר את התפתחותם לאורך הדורות, על פי מתודת המחקר של התפתחות ההלכה.

מהלך השיעורים:

השיעורים הינם שיעורים פרונטאליים, הכוללים בחלקם ניתוח משותף של מקורות המצויים בידי הסטודנטים.

תכנית הוראה מפורטת לכל השיעורים:

מס' השיעור	נושא השיעור	קריאה נדרשת	הערות
1	מהי "התפתחות ההלכה"? האמנם ההלכה "מתפתחת"?		בנוסף למאמרים המצויינים לאורך הקורס ימסר לסטודנטים חומר הלכתי אותו ננתח בהרצאות
2	השבת בספרי הנביאים והכתובים.		
3-4	השבת בספרות הבית השני. האמנם היתה הלכה קדומה אחת?	אלון, גדליה, מחקרים בתולדות ישראל, כרך א, תל אביב, תשי"ז, עמ' 83-91. ורמון, כנה, ושמשי, אהרן, "ההלכה במגילות מדבר יהודה", מגילות קומראן מבואות ומחקרים, כרך ב (בעריכת מנחם קיסטר), ירושלים: הוצאת יד יצחק בן צבי, תשס"ט, עמ' 409-433. זוסמן, יעקב, "חקר תולדות ההלכה ומגילות מדבר יהודה; הרהורים תלמודיים ראשונים לאור מגילת 'מקצת מעשי תורה'", תרביץ נט (תש"ן), עמ' 11-76.	
5-6	התגבשותן של מלאכות שבת ותולדותיהן	גילת, יצחק דב, פרקים בהשתלשלות ההלכה, רמת גן: אוניברסיטת בר אילן, תשנ"ב, עמ' 32-62	
7			
8	"מלאכת מחשבת"	גילת, יצחק דב, פרקים בהשתלשלות ההלכה, רמת גן: אוניברסיטת בר אילן, תשנ"ב, עמ' 72-84.	
9	מוקצה		
10	קריאת התורה	נאה, שלמה, "על המחזור השבע שנתי בקריאת התורה בארץ ישראל", תרביץ עד, א (תשסה) 43-75. גילת, יצחק דב, פרקים בהשתלשלות ההלכה, רמת גן: אוניברסיטת בר אילן, תשנ"ב, עמ' 350-362.	
11-12	רשויות השבת	תא שמע, ישראל מ', הלכה מנהג	

	ומציאות באשכנז 1000-1350, ירושלים : הוצאת מאגנס, תש"ס, עמ' 130-148.		
13	נרות שבת תא-שמע, ישראל מ., מנהג אשכנז הקדמון, ירושלים : הוצאת מאגנס, תשנ"ט, עמ' 109-141		
14	הבעיה התיאולוגית בהתפתחות ההלכה ; גישות שונות לפתרון. רוזנברג, שלום, לא בשמים היא : תורה שבעל פה - מסורת וחידוש, אלון שבות : תבונות, תשנ"ז, עמ' 27-9, 57-127.		
15	שביעית בתקופה הקדומה		
16	הגדרת מלאכות השביעית גילת, יצחק דב, פרקים בהשתלשלות ההלכה, רמת גן : אוניברסיטת בר אילן, תשנ"ב, עמ' 262-272.		
17	תוספת שביעית		
18	פרזבול גילת, יצחק דב, פרקים בהשתלשלות ההלכה, רמת גן : אוניברסיטת בר אילן, תשנ"ב, עמ' 217-235.		
19	שביעית בשנות הגלות שטרנברג, שלמה, היתר תרמ"ט, תל אביב : המכון למורשת ישראל, תשמ"ו.		
20	שביעית בעת החדשה – תחילתו של "היתר המכירה"		
21-22	המחלוקת על "היתר המכירה"		
23-25	"לא תחנם" – מהמקרא להלכה בת זמננו בורגנסקי, אברהם חיים, "לא תחנם" – לגוללו של ציווי", תרבות יהודית בעין הסערה (בעריכת אבי שגיא ואילן), הקיבוץ המאוחד ומרכז יעקב הרצוג ללימודי יהדות, עין צורים, תשס"ב, עמ' 537-568.		
26-27	"אוצר בית דין" וגלגוליו		

ג. דרישות קדם:

בהתאם לדרישות המחלקה.

ד. חובות / דרישות / מטלות:

נוכחות והשתתפות בשיעורים בהתאם לחובה הכללית באוניברסיטה.
לקראת ההרצאות יועבר חומר קריאה לסטודנטים בהתאם למפורט בטבלה, אותו עליהם להכין לפני ההרצאה.

ה. מרכיבי הציון הסופי:

הציון הסופי מורכב מן המבחן בסוף הקורס שמהווה 100% מן הציון.

ו. ביבליוגרפיה:

1. אורבך, אפרים אלימלך, ההלכה – מקורותיה והתפתחותה, גבעתיים: מסדה, יד לתלמוד, 1984, עמ' 7-10, 35-45, 69-99.
2. גולדברג, אברהם, פירוש למשנה מסכת שבת, ירושלים: בית המדרש לרבנים באמריקה, תשל"ו.
3. גולדברג, אברהם הלל, הארץ ומצוותיה השלם, בני ברק: הוצאת המחבר, תשמ"ח.
4. הלברטל, משה, מהפכות פרשניות בהתהוותן, ירושלים: הוצאת ספרים על שם י"ל מאגנס, תשנ"ז, עמ' 13-41, 168-173.
5. וייטמן זאב, לקראת שמיטה ממלכתית במדינת ישראל, אלון שובת: מכון צומת, תש"ס.
6. סילמן, יוחנן, קול גדול ולא יסף: תורת ישראל בין שלמות להשתלמות, ירושלים: הוצאת ספרים על שם י"ל מאגנס, תשנ"ט.
7. ספראי, שמואל, "הציבור כגורם בפסיקת ההלכה", בין סמכות לאוטונומיה במסורת ישראל (עורכים: זאב ספראי ואבי שגיא), תל אביב: הקיבוץ המאוחד בשיתוף עם נאמני תורה ועבודה, 1997, עמ' 493-500.
8. פליקס, יהודה, ירושלמי מסכת שביעית, תשס"א.
9. רימון, יוסף צבי, מקורות השמיטה, אלון שבות, מרכז הוראה והלכה, תשע"ד.
10. שגיא, אברהם, אלו ואלו: משמעותו של השיח ההלכתי, תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 1996.